

Rozhovor s prof. Ing. Vojtěchem Krebsem, CSc.

Prof. Ing. Vojtěch Krebs, CSc. patří k jedním ze zakladatelů výuky sociální politiky v naší zemi po r. 1990. Je autorem mnoha odborných monografií, učebnic a vědeckých příspěvků z oblasti sociální politiky, v uplynulých letech byl členem několika komisí pro důchodovou reformu, byl vedoucím katedry sociální politiky na Národohospodářské fakultě Vysoké školy ekonomické, dlouhá léta působil jako proděkan na této fakultě, na Vysoké škole ekonomické v Praze působil i v na pozici prorektora.

V souvislosti s aktuálními problémy důchodového systému, které jsou v současné době diskutovány prakticky na všech odborných fórech, jsme ho požádali o rozhovor na toto téma.

Vážený pane profesore, před neudržitelností penzijního systému v minulosti varovala v minulém čísle našeho časopisu i viceguvernérka ČNB Eva Zamrazilová i další ekonomové. Varovný prst zdvihla i Evropská komise nebo OECD. Kdy tedy můžeme čekat, že se náš penzijní systém zhroutí?

Pokud se nezhroutí celá ekonomika, tak se český penzijní systém nezhroutí, může však dojít k tomu, že nové důchody by bez úprav měly nižší náhradový poměr, popř. by bylo nutno snížit vyplácené důchody.

Podstata problému však není v technice řešení důchodové reformy, v roli základního a doplňkového systému, v roli průběžného a fondového systému, v omezení náhradních dob nebo ve zpřísnění podmínek pro přiznání předčasných starobních důchodů, ale především v politicky nejasném sociálním cíli, k jehož dosažení má důchodová soustava v České republice směřovat, a ve vymezení metod a prostředků, které je společnost schopna a ochotna na penzijní systém vyčlenit. Není totiž problémem navrhnout jakékoliv technicky proveditelné řešení, ale musí jít o řešení, které společnost, občané, přijme a které nebude vyvolávat vážné poruchy jak v sociální sféře, tak v ekonomice. Nezbytnou podmínkou pro jakoukoliv důchodovou reformu je nalezení konsensu mezi nejširším spektrem politické reprezentace. Bez této shody nelze prakticky podstatné změny prosadit a udržet, což však nutně vede spíše jen k drobným a parametrickým změnám, které byly prezentovány právě například Komisí pro spravedlivé důchody a které jsou nadále využívány i zcela odlišnou politickou reprezentací.

Ministr práce a sociálních věcí Marian Jurečka uvedl, že současná vláda připraví návrh penzijní reformy. Jak hodnotíte tyto návrhy?

Je zřejmé, že současná doba nepřeje důchodovým změnám, které jsou dlouhodobého charakteru a nepřinášejí politické reprezentaci politické body. Je nutno si uvědomit, že díky vysokému přerozdělování v důchodovém systému jsou důchody nejnižších příjmových skupin vysoké a jejich další zvýšení může být jenom na úkor zásluhovosti systému, popř. bude vyžadovat navýšení dodatečných prostředků do důchodového systému. Navržené změny jsou pouze parametrického charakteru a lze těžko hovořit o důchodové reformě. Některé změny, např. změna způsobu valorizace, změny v předčasných důchodech jsou přijímány urychleně a jsou předmětem stížností k Ústavnímu soudu.

Přes polovinu české populace si na důchod přispívá ve třetím pilíři. Stát jej podporuje příspěvkem a daňovými úlevami. Má to podle vás smysl? A jak obstojí třetí pilíř vůči současnému inflačnímu vývoji?

Transformované (původní) penzijní fondy neplní předpokládanou roli, když nejsou schopny přinášet dostatečné výnosy ani v dlouhém období a bylo by proto vhodné usilovat o přesun těchto prostředků do účastnických fondů. Návrhy Ministerstva práce a sociálních věcí přinášejí návrhy řady opatření, které by měly zachovat a zatraktivnit třetí pilíř. Bohužel i zde dochází k přímému zvýšení rozpočtových nákladů na státní podporu. Navrhuje se i založení státního penzijního fondu, který by garantoval nezáporný, popř. minimální výnos. Je ale zřejmé, že při pokračování vysoké inflace bude prodejnost penzijních fondů velmi klesat.

V uplynulých letech jste byl členem několika komisí pro důchodovou reformu, často jste v souvislosti s hledáním možných úspor hovořil o možném zrušení vdovských a vdoveckých důchodů. Za jakých podmínek by toto řešení bylo možné realizovat v současné době? Je to reálné?

Zrušení vdovských a vdoveckých důchodů není v současné době reálné. Je však zřejmé, že vzhledem k vysoké zaměstnanosti žen již mají jinou roli, než např. před 80 lety, neboť ženy mají většinou již svůj příjem a svůj starobní důchod. Vdovecké důchody byly přiznány v ČR až od roku 1995 za stejných podmínek jako důchod vdovský. Upozorňoval jsem na problematiku vysoké rozvodovosti mužů v pozdějším věku, kdy se znovu ožení většinou s mnohem mladší ženou, mají společné dítě a v případě jeho úmrtí připadne vdovský důchod této poslední manželce, zatímco původní manželka, která o muže pečovala třeba 30 i více let, nedostane nic. Spravedlivější by bylo vdovské i vdovecké důchody poměrně poskytnout i osobám z předcházejícího vztahu.

Před přibližně 10 lety jste prohlásil, že nejlepší důchodovou reformou je dobrá populační politika. Má ČR v současné době vůbec nějakou populační politiku? Jaká opatření by taková populační politika měla podle Vašeho názoru obsahovat?

Myslím, že na tomto prohlášení není co měnit. V případě vysoké porodnosti odpadá hlavní důvod pro důchodovou reformu, a to je nepříznivý vývoj vztahu mezi produktivní a poproduktivní populací. Podpora rodin s dětmi se v uplynulých 25 letech zásadně

změnila, výrazně se posílil důraz na ochranu nízkopříjmových skupin obyvatelstva, což vede k tomu, že ve svých vzájemných interakcích s daňovým systémem jsou nízkopříjmové domácnosti demotivovány od práce a vysokopříjmové domácnosti tento systém nemotivuje mít děti.

Přímé peněžní transfery tvoří základ rodinné politiky v České republice na rozdíl od veřejných výdajů na služby, které dosahují velmi nízké úrovně, na daňové úlevy se v ČR vynakládá více prostředků než na samotné služby. V poslední době se mezi priority dostává i zajištění bydlení pro mladou generaci, neboť bez toho bude spíše počet narozených klesat. Je nutno zaměřit se zejména na vytváření podmínek pro porodnost žen se středoškolským a vysokoškolským vzděláním.

Současné návrhy vlády (např. zrušení školkovného, daňových odpočtů aj.) však nejdou tímto směrem.

V souvislosti s očekávanými demografickými trendy vláda ve svém programovém prohlášení přislíbila podpořit pracující seniory a více jim zohlednit ve výši důchodu celkové odpracované roky. Jaká řešení podle Vašeho názoru v tomto směru přicházejí do úvahy?

Je zřejmé, že neomezený souběh starobního důchodu a pracovních příjmů tak, jak je v ČR, není v řadě zemí obvyklý a původní konstrukce starobního důchodu před více než 100 lety s ním ani nepočítala. Proto je v průběžném systému tak důležitá věková hranice odchodu do důchodu, od které je tento souběh možný. Podpora pracujících seniorů, kteří odvádí plné sociální pojištění je spíše symbolická, dnes činí pouze 0,4 % výpočtového základu za každých 360 kalendářních dnů výkonu výdělečné činnosti, a o toto zvýšení si musí sám pracující důchodce požádat. V úvahu by přicházelo např. snížení procentní platby za sociální pojištění u pracujícího důchodce, to by však znamenalo další výpadek v příjmech důchodového systému a určité zvýhodnění na pracovním trhu. V současné době žádné nové návrhy pro podporu pracujících seniorů nejsou. Při dalším předpokládaném zvýšení věku odchodu do důchodu třeba až na 70 let však těchto souběhů bude ubývat.

Vážený pane profesore, děkuji Vám za rozhovor.

Rozhovor vedl: Ladislav Průša